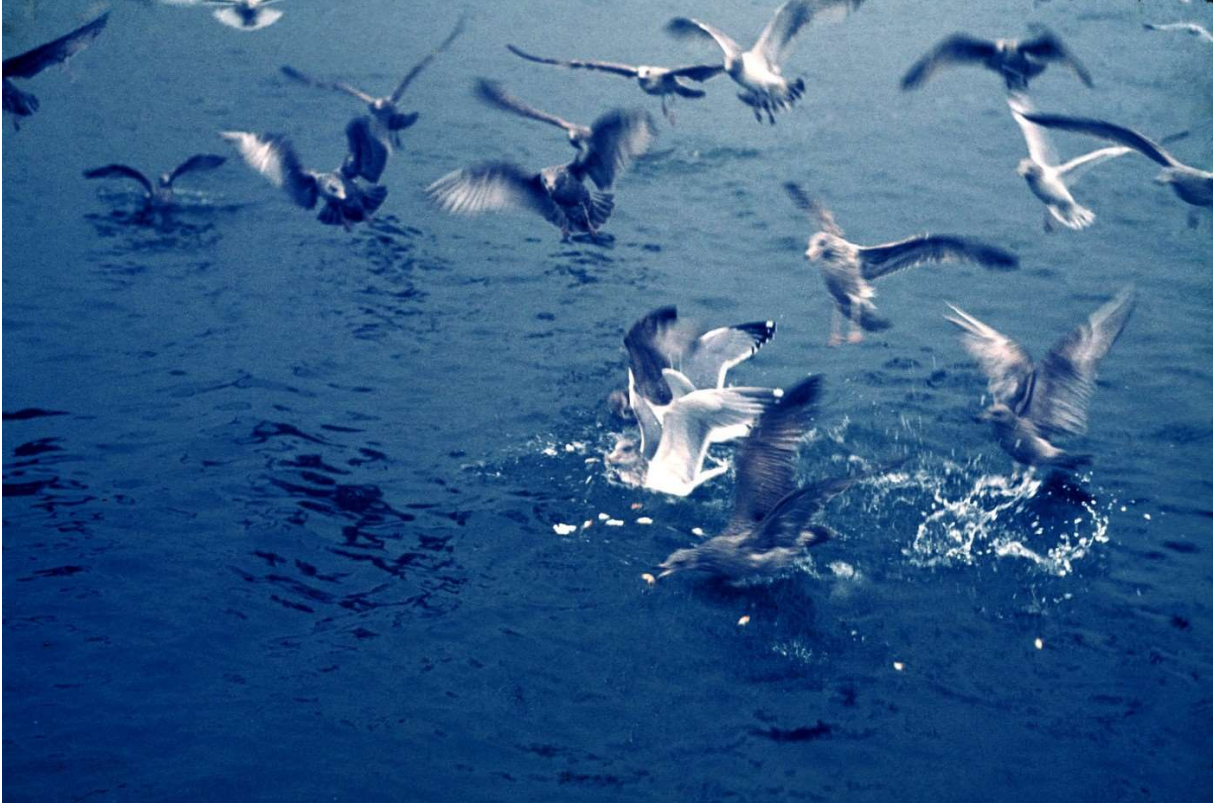

NEDEN HALA SANAT VAR?

Kerem Ozan Bayraktar

İnsan özellikle 60–70 arası dönemin hareketlerine odaklanınca bu soruyu kendine sormadan edemiyor. Bu kadar inceltilmiş ve neredeyse sıradan dünya ile arasında hiçbir fark kalmamış, sınırları tümüyle gevşemiş ve açılmış bir etkinlikten nasıl hala söz edebiliyoruz?

Bugün herhangi bir şeye sanat nesnesine sorulan soruların hepsi sorulabilir. Bunlar estetik olabileceği gibi sanatın ne olduğu, sınırlarının nerede başladığı gibi doğrudan sanata özgü sorular da olabilir. Masamın üzerindeki kalemtırışa ve artıklarına sanat nesnesi gözüyle bakmamam ya da bu şekilde sunmamam için tarihsel alışkanlıklar ya da dogmatik meseleler dışında sanatsal ya da felsefi hiçbir neden yoktur. Bir şeylerin özü olduğuna inanan antik insanlardan değilseniz, sanat nesnesinin zaten bir iletişim ağı içindeki geçici bir düğüm olduğunu bilmesiniz de seziyorsunuzdur. Zaten bu tür bir kavramla pek işiniz de yoktur.

Hans Haacke, Live Airborne System, 1965/68. Haacke bu işinde martılara yem verir ve fotoğraflarını çeker.

Bu konular uzun zaman önce Danto, Dickie ve Carroll gibi Analitikçiler tarafından etraflıca tartışıldı. Goodman, sanat söz konusu olduğunda “bu sanat mıdır” sorusu değil, “bu ne zaman sanat olur?” sorusunun doğru bir yaklaşım olduğunu belirtir. Rembrandt tablosunu yakacak olarak da kullanabilirsiniz sanat nesnesi olarak da ele alabilirsiniz. Bir odun parçasını da sanat nesnesi olarak da değerlendirebilirsiniz, yakabilirsiniz de. Bu durum tartışmasız bütün yapıtlar için geçerlidir. Dolayısıyla yapıt dediğimiz şey belirli bağlamlarda ona yapıt gözüyle baktığımız şeydir. Bakış açımız sadece belirli özelliklere sahip nesnelere sanatsal statü atfeden yobazca bir tarzda da olabilir. Bu durumda da sorun yoktur çünkü yine nesneyi sanat nesnesi kılan insanın dünyayı modelleme tarzıdır, nesne kendi kendine bir şey olmaz (hatta sıradan nesne olabilmek için bile biz gerekliyiz).

Resim çerçeveleri, fotoğraflar, galeri mekanları, müzeler, sinema salonları, kitaplar vb. bize belirli nesnelere odaklanmamız için alanlar sunarlar. Böylece çerçevenin içindeki şeyi (bu kavramsal bir çerçevedir) sanat nesnesi olarak, dışını da sanat nesnesi olmayan diğer her şey olarak görürüz. Bugün bu türden bir çerçeve için illa bu formatlara ihtiyacımız yok. Gündelik herhangi bir nesneye sanatsal problemlatiklerle yaklaşabiliyorsak o halde neden hala sanat var?

Bu sorunun cevabının sosyal çevreyle ilişkisi mutlaka vardır. Fakat bunlar başka alanların örneğin sosyolojinin, antropolojinin ya da ekonominin cevapları olabilir. Daha temelde sanatın var olma nedeni onun kurgusal olmasında ve dünyayı kavramayabilmek için bu kurgusallığa ihtiyaç duymamızdan ileri geliyor bana kalırsa.

Niklas Luhmann “Art as a Social System” isimli kitabında şöyle der:

“Sanat yapıtı, sıradan bir gerçeklikten farklılaşan kendi gerçekliğini kurar. Bunu yaparken, çalışmanın algılanabilirliğine ve reddedilemez gerçekliğine karşın eş zamanlı olarak başka bir gerçekliği, neyin hayali ya da kurgusal olduğunun anlamını da içerir. Sanat dünyayı gerçek dünya ve hayali dünya olarak ikiye böler... Sanatın işlevi bu bölünmenin anlamıyla ilgilidir. Sanatın hayali dünyası herhangi bir şeyin gerçeklik olarak belirlenebilmesi üzerine bir pozisyon önerir... Farklılığın bu işaretleri olmadan dünya olduğu gibi olurdu. Ancak “orada bir yerdeki” gerçeklik, kurgusal gerçeklikten ayrıştığında, bir perspektifin bir tarafı gözlemlenebilir”

Bir dünyadan söz edebilmem için o dünyanın dışında başka bir şeyler olması gerekir. Bu dünya sıradan dünya da olabilir sanat nesnelere dünyası da. Artık dünyadaki olguları sanat nesnesi olarak görebiliyorsam bu daha önce sanattan edindiğim bakış açısı sayesinde. Denize baktığım zaman aklıma Turner geliyorsa, Turner’ı bildiğim içindir. Otoparkın boşluğunda

uzunca yükselen bir duvarın estetik özellikleri beni çarpıyorsa soyut dışavurumculuğu bildiğim içindir. Müzeye bırakılan gözlüğe sanat muamelesi yapacak kadar “ahmaksam” Kavramsal Sanatın dünyayı ele alış şeklini bildiğim içindir. Twitter’da gördüğüm her resmi “Rönesans tablosu” diye etiketliyorsa muğlak ve yanlış da olsa Rönesans tablolarının nasıl olduklarına dair bir inanca sahip olduğum içindir. “Bu iğrenç şey sanat değil” diyebiliyorsa öyle veya böyle bazı nesnelerin sanat olduğuna inandığım içindir. Evimin önündeki çöplerin dağılımı beni sarsıyorsa, iş makinalarını seyre dalıyorsa, bahçıvanın ağaçları budamasını ya da aşçının yemek yapışını performans inceliğinde izliyorsa, kitaplarını Minimalist yapıt edasıyla yana diziyeceklerse, ressamın atölyeleri, sohbetleri ve malzemelerle oynamaları resimlerinden daha çekici geliyorsa bu şekilde bakmayı öğrendiğim içindir. Bu şekilde bakmayı ancak o şeylerin dışında bir şeyle öğrenmiş olabiliriz. Buna sanat dememin hiçbir sakıncası yok. Yani dünya diye bir şeyi beynimde modelleyebilmem için dünya olmayan bir şeye ihtiyacım vardır. Yoksa bir tane dünya olurdu. Ama bir sürü var. Bu nedenle bir dünya ile diğerini ilişkiye sokmaktan başka bir şey yapmıyoruz esasen.

İngiltere’de çöpler. Getty Images

Aslında otoparktaki duvar ile Barnett Newmann tablosu arasındaki tek fark birinin belirli bir bilinçle yapıldığı için bana konstantre olabilmem için özel bir alan tanıyor olmasıdır. Aslında ikisinde de ortak olan şeyi görebilen benim zihnimdir. Yani otopark duvarı ile tabloya da bakıyor olabilirim. Zaten bu nedenle yapıtları aşağılamaz mıyız? “Bu ne biçim tablo, duvarcı boyamış gibi”, “Bu ne biçim nesne aynı çöpe benziyor” tarzındaki çıkışlarımızın temelinde de bu ilişkilendirmeyi kurabilme yetimiz yatar. Durup dururken bayağı bir nesnenin sanat nesnesi olarak sunulmasını kaldıramayız çünkü zaten bildiğimiz dünyayı bize sunmakta olduğunu düşünürüz. Oysaki ikisi aynı dünya değildir. Kaba bir insansak bu farkın mümkün olduğunca gösterilmesini arzularız. Bir takım spesifik malzemeler, teknikler, yetenekler, özel efektler, roller, sıfatlar, kurumsal bağlamlar isteriz ki fark büyük olsun. Kişilerin sanat nesnelere yaklaşımlarını da genelde bu farkın yoğunluğu belirler. Kimi insan yoğun bir farklılık görmek ister kimisi bu yoğunluğu kiç ve gereksiz bulabilir. Bunlar her dönemde de sık sık değişir. Sanatın özel tasarım nesnelere değil de gayri-maddi bir nesne, sadece zihnimizin iletişim ortamında çizdiği bir sınır olduğunu kavradığımızda bu farklılık sunumları mümkün olduğunda muğlaklaşır. Sanat nesnesi ile sanat nesnesi olmayan arasındaki sınırı görebilmek için çok daha az şeye ihtiyaç duyarız. O noktada da yine aynı soruyu sorabiliriz. Madem dünyanın kendisi ile yine ona bakıyorum o zaman neden hala sanat var. Cevap yine aynıdır. Dünya ile dünyaya bakabilmek için bir araca ihtiyacımız var. İsmi sanat ya da dil olsun başka bir türlü görmeyi bilmiyoruz. Bu nedenle bir şeyler sanat iken o sırada; biz o nesneye ya da olaylara odaklandığımız anda, sanat olmayan şeyler de olmak zorundadır. O sırada bir şeyler bildiğimiz dünya iken diğerleri öyle olmayan olmak zorundadır. Bu ise dinamik bir ilişkidir. Gelip geçicidir. Bu nedenle “ne zaman” sorusu önemlidir. Bu gelip geçici ilişkileri kuran ve bazen sunan insanlara da sanırım sanatçı diyoruz.

13.08.17 14:36

Kerem Ozan Bayraktar

KAYNAKLAR

Luhmann, Niklas. Art As a Social System. Stanford, Calif: Stanford University Press, 2000.